

**ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ
ПІД ЧАС ЗМІНИ ПІДСТАВ АБО ПРЕДМЕТУ ПОЗОВУ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Зелінська Я. С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Одним із найважливіших інститутів у сучасному демократичному суспільстві є інститут звернення до адміністративного суду як дотримання невід'ємного права особи на доступ до суду. Нормативне закріплення однієї із найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так й інших прав та свобод людини і громадянина відображено, у першу чергу, у Конституції України. Так, ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Аналогічні положення містяться і у ч. 1 ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), в якій регламентується, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси [1].

Звернення до адміністративного суду завжди пов'язано із такою процесуальною підставою як пред'явлення позову. Структурою позову є підстава, предмет та зміст позову. Позов пред'являється шляхом подання позовної заяви в суд першої інстанції, де вона реєструється та не пізніше наступного дня передається судді (ч. 1 ст. 168 КАС України). Вимоги до позовної заяви відображені у ст. 160, 161 КАС України.

Аналізуючи зазначені положення, слід дійти висновку, що позовна заява є формою звернення до адміністративного суду, в якій позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування. На стадії звернення до адміністративного суду позивач вже наділяється певним колом процесуальних прав та обов'язків, зокрема, щодо формулювання позовних вимог (ст. ст. 44, 47 КАС України). У зв'язку

із цим на стадії звернення до адміністративного суду можуть виникати прояви зловживань процесуальними правами. Законодавець покладає обов'язок на учасників судового процесу та їхні представників – це добросовісно користуватися процесуальними правами. Імперативна норма полягає у наступному: «Зловживання процесуальними правами не допускається» (ч.1 ст. 45 КАС). З урахуванням конкретних обставин справи суд може визнати зловживання процесуальними правами дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства у спосіб, який визначено законом. Однак, не всі способи зловживань процесуальними правами є законодавчо-визначеними, що породжує практичну невизначеність.

Предметом нашого дослідження є випадки зловживань процесуальними правами під час зміни підстав або предмету позову.

Зміна підстав або предмету позову відноситься до спеціальних процесуальних прав позивача. Зазначене відображено у ч. 1 ст. 47 КАС України. Так, позивач має право на будь-якій стадії судового процесу відмовитися від позову. Позивач має право змінити предмет або підстави позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог шляхом подання письмової заяви до закінчення підготовчого засідання або не пізніше ніж за п'ять днів до першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. У разі направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції зміна предмета, підстав позову не допускаються, крім випадків, визначених цією статтею (ч. 2 ст. 47 КАС України).

У контексті порушеної проблематики, насамперед, необхідно звернутися до визначення підстав та предмету позову. Підставами адміністративного позову є юридичні факти, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. Вказані факти свідчать про виникнення між сторонами адміністративного процесу спірних правовідносин та про порушення прав позивача [2, с. 54]. Такими фактами є: юридичні факти матеріально-правового характеру, що визначаються нормами матеріального права, які врегульовують спірні правовідносини, їх виникнення, зміну, припинення; доказові факти, тобто ті, що тісно пов'язані з фактами матеріально-правового характеру. Предмет адміністративного позову являє собою матеріально-правову вимогу, заявлену до адміністративного суду позивачем для захисту прав, свобод, законних інтересів. Вимога та спосіб захисту мають відповідати одне одному [2, с. 54].

Позивач, змінюючи предмет або підставу позову, не повинен зловживати цим правом. Зміна предмета або підстав позову при новому розгляді справи допускається в строки, встановлені частиною першою цієї статті, лише у випадку, якщо це необхідно для захисту прав

позивача у зв'язку із зміною фактичних обставин справи, що сталася після закінчення підготовчого засідання, або, якщо справа розглядалася за правилами спрощеного позовного провадження – початку першого судового засідання при первісному розгляді справи (ч. 3 ст. 47 КАС).

Аналізуючи ч. 1 ст. 47 КАС України можна дійти висновку, що законодавець у зазначеній нормі чітко визначив межі такої зміни, встановивши альтернативу зміни. Зокрема, зміна може стосуватися лише предмета або підстави позову. При цьому, зміна позивачем одночасно як предмета, так і підстави позову є недопустимою. Зазначене положення пов'язано із тим, що фактично це призведе до виникнення нового позову. Одночасна зміна підстав та предмету позову не допускається та може оцінюватися як зловживання процесуальними правами. Для прикладу, у провадженні Вінницького окружного адміністративного суду перебувала адміністративна справа за позовом Особи 1 до Головного управління Держгеокадастру у Вінницькій області про визнання бездіяльності неправомірною та зобов'язання вчинити дії щодо не прийняття по суті рішення у формі розпорядчого документа за результатами розгляду його клопотання про надання дозволу на розроблення технічної документації із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок. Представником позивача подано заяву про зміну предмету позову, у якій останній просить суд визнати протиправним та скасувати наказ Головного управління Держгеокадастру у Вінницькій області № 2-179/15-21-СГ від 16.03.2021 року, яким відмовлено у наданні позивачу дозволу на виготовлення технічної документації із землеустрою. У свою чергу, обґрунтовуючи заяву про зміну предмету позову представник позивача зазначає, що 22.03.2021 року ним отримано наказ Головного управління Держгеокадастру у Вінницькій області, яким відмовлено позивачу у наданні дозволу на розробку документації із землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність, у зв'язку із чим представник позивача вважає, що саме наказ має бути скасовано судом з підстав його протиправності. Суд зауважує, що цим фактично змінює не лише предмет позову, а й його підстави. Такий висновок суду ґрунтується на тому, що новий предмет позову обумовлений новими фактами та обставинами, які виникли після подачі первинної позовної заяви до суду та не могли слугувати підставою для звернення до суду з даним адміністративним позовом. Враховуючи вищевикладене, суд вважає, що подана представником позивача заява фактично є заявою про зміну підстав та предмету позову у справі є одночасною, що не допускається [3].

Також зміна підстав може відбуватися таким чином, що позов може стати безпідставним. Зокрема, такий спосіб зловживання

процесуальними правами є законодавчо визначеним. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 45 КАС України подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер, є одним із способів зловживання процесуальними правами. Слід зазначити, що зміна предмету позову, що призводить до необґрунтованого або штучного об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою (п. 3 ч. 1 ст. 45 КАС України) так само визнається зловживанням процесуальними правами. Неналежно також є зміна предмету позову, яка у наступному призведе до неправильного об'єднання позовних вимог. Наприклад, буде сформульована позовна вимога щодо відшкодування шкоди, однак, підстава щодо формулювання такої позовної вимоги буде відсутня. Зазначене теж буде вважатися зловживанням процесуальними правами.

Отже, зміна предмету позову означає зміну вимоги, з якою позивач звернувся до відповідача, а зміна підстав позову – зміну обставин, на яких ґрунтуються вимоги особи, яка звернулася з позовом. Зміна предмету або підстав позову може відбуватися лише у межах спірних правовідносин. Одночасна зміна і предмета, і підстав позову не допускається. Порушення правил зміни підстав або предмету позову буде проявом зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві та буде мати юридичні наслідки.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n11496>
2. Гнап Д. Д. Звернення до суду в порядку адміністративного судочинства : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Дніпро, 2019. 222 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/28/2.pdf>
3. Ухвала Вінницького окружного адміністративного суду 08 квітня 2021 р. у справі № 120/1190/21-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96136571>